

Liceu: diccionari per entendre la tragèdia

Origen. L'edifici del Gran Teatre del Liceu que s'ha cremat, va començar a construir-se al 1845 i pel gener del 1847 ja era enllestí. Es va inaugurar el 4 d'abril del 1847, i la primera òpera –*Anna Bolena*– s'hi representava el 17 d'abril del mateix any.

El teatre substituïa l'antic Liceo Filarmónico Montesión –amb seu a l'antic convent de Montsió, més o menys on hi ha avui les oficines de Catalana de Gas– i va ésser construït per l'anomenada Societat de Construcció. Com que no disposava de prou diners per a acabar el teatre en cedí l'exterior, sense els porxos, a la Societat Auxiliar de la Construcció que en fou titular. El Liceo Filarmónico Dramático, en el nou local, es limita a l'ensenyament de la música i disposa d'uns locals i d'una subvenció anual de 30.000 rals de la Societat de Construcció que, al seu torn, passa a ser Societat de Propietaris. Tot això darrer a partir del 1854.

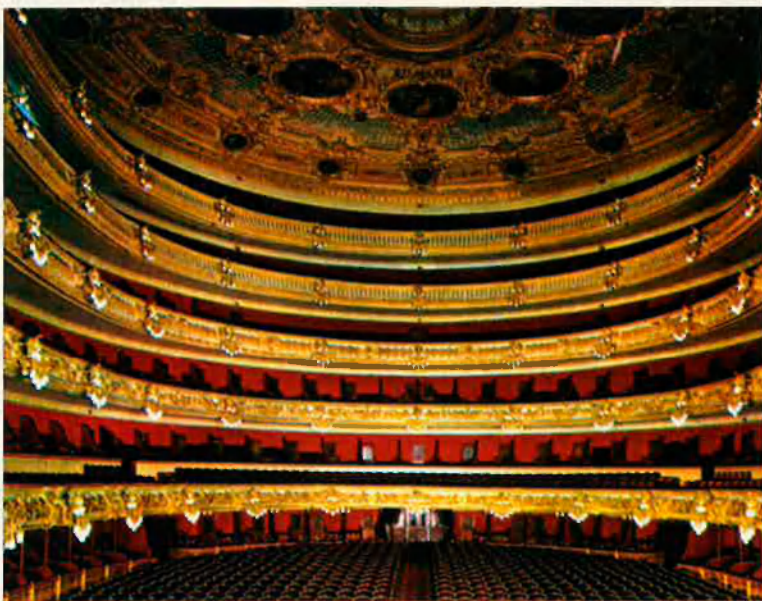
Propietaris. Ja n'hem vist l'origen en l'apartat anterior. En 1855 passa a dir-se Sociedad del Gran Teatro del Liceo, vigent encara avui. Aleshores redimeix els censos que pesaven sobre el solar i, després d'un incendi que –com ara– destruï escenari i sala, el reconstrueix en un any invertint-hi la quantitat de 4.419.348,76 rals.

La Societat encomana l'explotació del teatre a diversos empresaris. De 1915 a 1947 se n'ocupa Josep Mestres i Clavet. L'any 1947 la gestió passa a l'empresa que formen els senyors Arquer i Pàmias; aquest darrer, en serà l'empresari únic fins a la seva mort, l'any 1980.

Els propietaris s'avenen, aleshores, a formar part d'un consorci perquè veuen que el pressupost necessari per a fer una bona temporada s'escapa de les possibilitats d'un empresari particular i necessita la subvenció pública, com passa ja a tots els teatres d'òpera importants del món. Aquest consorci es compromet al manteniment del teatre i, en cas de dissolució del consorci, a tornar-lo, amb les millores incorporades, a la Societat del Gran Teatre del Liceu. El Consorci es va fer, inicialment, per una durada de vint anys, val a dir fins al 2001.

Segons els estatuts fundacionals, la Societat del Gran Teatre del Liceu es comprometia a aportar al Consorci vint milions de pessetes anuals a canvi de rebre un torn de funcions per cada una de les 1.000 localitats –butaques o seients de llotja– a què els 400 propietaris te-

Mentre continua la polèmica política sobre la responsabilitat de l'incendi que va destruir el Liceu, EL TEMPS explica aquells conceptes que ens acosten a l'origen, la

situació actual i el futur de l'entitat.

En ordre cronològic i no pas alfabètic, Jordi Maluquer ens dona totes les claus d'un procés de reconstrucció que es preveu llarg i complicat.

nien dret. Actualment, s'obliguen a quedar-se un torn amb un descompte del 5% per sobre del que es fa als abonats i es guarden el dret d'adquirir les seves butaques per als altres torns a preu d'abonament o taquilla. En la temporada 92/93 es van pagar 90.000.000 –que venien a correspondre al torn obligatori i a quasi 200 butaques de tornos opcionals–. Això converteix els propietaris –que sovint són també socis del Cercle– en el principal client del teatre i en un factor de creació de prestigi i de bona voluntat entorn del Liceu, que senten realment com a seu.

L'actual president dels Societat del Gran Teatre del Liceu és el senyor Manuel Bertrand.

Cercle del Liceu. Aquesta entitat ve a ser la successora de l'antiga Societat Auxiliar de la Construcció i és propietària d'una gran part de les façanes del teatre. Es un club restringit als seus socis i disposa de servei de restaurant i de sales d'estar molt ben decorades. En aquestes sales és on hi ha les valuoses pintures de Casas, Rusinol, Masriera i Urgell que, en ocasió de l'incendi, foren evacuades. Els quadres són, doncs, del Cercle i no del Liceu.

Un altre malentès és que, pràcticament, en tots els projectes de reforma, les sales nobles del Cercle no són mai afectades. En canvi, sí que ho són botigues i edificacions propietat del Cercle, però que no són precisament la seu del Club. Alguns locals propietat del Cercle –per exemple les dependències de l'antic *drugstore*– són actualment llogades pel mateix Consorci del Liceu.

El Club té el privilegi de mantenir una porta oberta amb el Saló dels Miralls del Liceu, durant les funcions. La porta té un doble control: del Liceu, per a evitar que pugui entrar ningú del Cercle sense entrada; i del Cercle, per a evitar que hi entrin espectadors del Liceu que no en siguin socis.

En aquests moments presideix el Cercle l'advocat Carles Cuatrecasas i Targa.

Conservatori del Liceu. Continuador, en la branca d'ensenyament musical, de l'antic Liceo Filarmónico y Dramático de Barcelona, té els despatxos directius, algunes aules i la sala d'actes en l'actual edifici, precisament en la part no afectada, majoritàriament sobre el Cercle del Liceu. Malgrat unes relacions de bon veïnatge

no té cap connexió funcional ni administrativa amb el teatre d'òpera. És un conservatori privat amb personalitat pròpia. Actualment en presideix la junta rectora l'arquitecte Manuel Vallribera.

Consorti del Gran Teatre del Liceu.

Fundat l'any 1989, ha tingut la responsabilitat de la gestió i programació del teatre. Com a condicions de la cessió de l'explotació per part dels propietaris, el Consorci, en els seus estatuts, es compromet "al manteniment econòmic i a la continuïtat de la qualitat i del nombre mínim de les representacions d'òpera i ballet a nivell tradicional".

L'entrada del Consorci va permetre una millora en els col·lectius artístics, cor i orquestra; una major capacitat tècnica i econòmica a l'hora de llogar o fer produccions i un augment de la rendibilitat social, entesa com a ampliació del públic. Menys títols diferents, però més espectadors per títol. De 7.500 per títol d'òpera, s'ha passat a 15.000.

El Consorci, actualment format pel Ministeri de Cultura, la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona (que hi aporten, respectivament, un 37,5%, 32,5%, un 20 i un 10 del pressupost) i la Societat Gran Teatre del Liceu, es regeix per un patronat que hauria de celebrar, com a mínim, una sessió plenària cada any. És presidit pel molt honorable Jordi Pujol. Ell governa una comissió executiva amb un president anualment rotatori. Actualment ho és el sots-secretari del Ministeri, Enrique Linde. La Comissió assisteix un director general, nomenat directament pel ple. Des del 25 de març de 1993, el senyor Josep Caminal, que és també regidor de l'Ajuntament de Barcelona per CiU i un dels tretze vice-pre-

CARME PUÉRTOLAS

Josep Caminal. És l'actual director general del Consorci del Liceu, càrrec que conjuga amb d'altres responsabilitats públiques.

sidents del Futbol Club Barcelona, és el director general.

Dèficit. Es parla molt del dèficit del Liceu. Resulta del fet que el Consorci es comprometés a fer temporades equivalents a les anteriors bo i provant de millorar-ne la qualitat. Les aportacions de les institucions consorciades van ser insuficients i la diferència de cost –per tal de no reduir les representacions ni abaixar el nivell de qualitat– se sufragava mitjançant crèdits bancaris, a l'espera de la normalització de les aportacions. L'any 1984 es va calcular un dèficit de 783 milions. El 18 de setembre de 1990 ja era estimat en 5.955 milions de pessetes. A partir de la temporada 1991/92, les aportacions institucionals podien cobrir de manera suficient el cost d'una temporada (amb la qual cosa era possible d'evitar un increment del dèficit ordinari). Pel juny del 1992 es va repartir el dèficit que hem esmentat entre les institucions, segons el percentatge de la seva aportació ordinària al Consorci. Hi van fer front totes les institucions excepte el Ministeri de Cultura, que ho va fer el març del 1993. Fins al juny de 1992, data de l'assumpció del dèficit per part de les institucions, el Consorci ha pagat 3.561 milions en concepte d'interessos; és a dir, aproximadament el 60% del dèficit acumulat corresponia a càrrega financera. El consorci va assumir la càrrega financera del manteniment del dèficit des que es va establir –setembre de 1990– fins que les institucions hi van fer front –juny de 1992–. Quedava per definir com s'assumien els interessos que havia ocasionat el Ministeri de Cultura retardant del juny del 92 al març del 93 la seva aportació. Això pujava a una quantitat addicional de 230 milions de pessetes.

CARME PUÉRTOLAS

D'esquerra a dreta, Narcís Serra, Jordi Pujol i Carme Alborch. El Ministeri de Cultura i la Generalitat de Catalunya són dos dels cinc socis del Consorci.

Fundació Gran Teatre del Liceu. El 27 de novembre de 1989 es va constituir aquesta fundació, amb un doble objectiu. Instrumental, per a captar donacions per al Liceu, atorgant els futurs beneficis de desgravació que es preveia que podrien tenir els donants, i també de fer entrar en la fundació patrocinadors que poguessin comprometre una aportació anyal que fos un ingrés segur per al Liceu. La contrapartida es podia donar només en la imatge de prestigi que en poguessin treure les empreses que hi participaven. La temporada passada presidia la Fundació el senyor Pere Duran Farell que, com se sap, ha abandonat enguany tota dedicació que no sigui la de Gas Natural.

Amics del Liceu. És una associació que va néixer encoratjada per Josep M. Bricall i que pretén de cobrir l'espai d'una associació d'espectadors a l'ús de les que hi ha en altres països. Ve a ser com una entitat interposada per

a facilitar la comunicació entre el teatre i l'espectador i que es proposa de fer activitats complementàries en benefici del teatre. A París, una associació similar engloba el que aquí es reparaix entre la Fundació i els Amics.

Paradoxalment, en un moment que sembla que es vulguin reduir els avantatges de tot el que no sigui públic, aquesta associació ha aconseguit, després de la venda d'abonaments i abans de posar les entrades en venda al públic, dos dies per a adquirir les entrades que els convinguin.

Presideix l'Associació Maria Vilardell i n'és el secretari en Ramon Pla i Arxé, crític d'òpera del diari *Avui* i director general d'Universitats.

Pla d'ampliació i reforma. És un pla que, dirigit per l'arquitecte Ignasi de Solà Morales, preveia, en un primer moment, el de l'avantprojecte, l'ampliació de l'actual escenari en dos i mig més, en superfície i alçada. Això permetria de quasi triplicar la capacitat d'utilització del teatre, alternant òperes, fent assaigs amb decorats reals, sense interrompre les representacions, etc. Dotava l'escena de tots els mitjans moderns de seguretat. Aquest avantprojecte preveia també l'adequació del teatre a les normes actuals de seguretat, reforçant el sostre i permetent de crear una gran sala d'assaigs sobre la platea actual. Posteriorment –i per raons pressupostàries– es va demanar la divisió en fases de l'avantprojecte i el març del 1993 es presentava enllestit el projecte d'una primera etapa que preveia l'ampliació i reforma de l'escenari i l'adopció de mesures de seguretat en la resta de l'edifici. Posteriorment aquest projecte es va reduir de nou, cosa que afectà l'ampliació de l'escenari, que per comptes de tenir dos escenaris i mig més en tenia només un. Això no obstant, era ja una millora respecte a l'estat actual.

Conservadors. Per entendre moltes de les polèmiques i els diferents punts de vista, cal pensar que, en l'etapa primera del Consorci es va mantenir com a arquitecte conservador del teatre el senyor Joaquim Bassegoda i Nonell. De manera no gaire elegant, l'any 1986 fou apartat del càrrec, confiat ara a l'arquitecte Ignasi Solà Morales, autor del projecte d'ampliació i reforma.

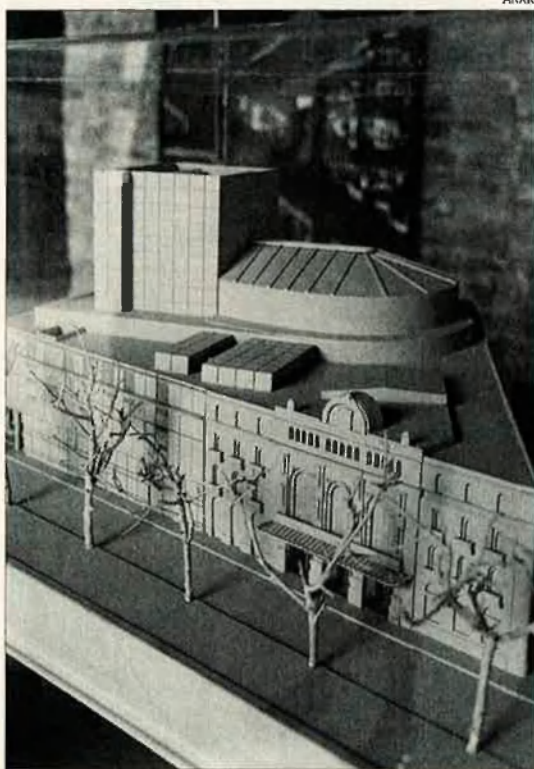
Seguretat. És evident que el teatre reconstruït en 1861, ho fou molt abans de les actuals normes de seguretat i, per tant, era fora de normes, com quasi tots els teatres antics o edificis històrics (caldria veure si estan dintre les normes, les estretes i llargues fileres de les graderies del Mercat de les Flors). De fet, ha estat 132 anys sense cremar-se. És mala sort que s'hagi incendiat a un any i escaig del co-

Sala dels Miralls. Aquesta sala ha estat una de les que s'ha salvat del foc.

mençament de la reforma que hauria fet més estanc l'escenari.

L'avantprojecte de reforma ja cridava l'atenció sobre la necessitat d'adaptar-se a les normes de seguretat, malgrat que els incendis recents de l'auditori Manuel de Falla i d'un pavelló de l'Expo –dintre les normes– no donen garanties absolutes. En el ple de març del 1993, quan es va fer el canvi d'estructures (comissió delegada per comissió executiva, reducció de membres del patronat i canvi de persones en la direcció del teatre), es va recordar aquest fet. Es temia per la resistència física del teler. Les bigues de ferro del sostre de la sala tenien també data de

Maqueta del projecte d'ampliació del Liceu. El pla era dirigit per Ignasi de Solà Morales.

caducitat. La dotació de bombers a les funcions i assaigs generals, i el servei de seguretat del teatre en els treballs d'escenari, semblaven garantir el control del foc o almenys la possibilitat d'evacuació. La fusta crema, però és un material que deixa temps per a evacuar. Fa poc la direcció general del teatre havia remarcat les exigències de seguretat i, també per aquest motiu, anunciava l'inici de les obres de reforma.

Queda l'interrogant de si hi va haver tota la prudència necessària a l'hora de fer la soldadura que originà l'incendi; de com s'explica l'aparent retard a avisar els bombers; de si, en el canvi de persones i d'organigrama, es va vetllar perquè quedés clara la responsabilitat de coordinar el manteniment i les incidències

Capitalitat. Barcelona era la capital operística de l'estat espanyol i també d'una gran part del sud de França. No es trobava un teatre equivalent al Nord, fins a París, i a l'Est, fins a Milà. Doncs això que semblava tan clar de mantenir –i per a fer-ho calien les obres d'ampliació i reforma– no ho va ser. Es van prioritzar iniciatives noves i es va intentar la capitalitat de regions menys importants. L'error d'òptica de les institucions ja aleshores em semblà –i s'ha demostrat– flagrant.

Veïns. A causa d'un error de planteig inicial, es va difondre el projecte d'ampliació sense comptar amb el pressupost per escometre'l. Els veïns van veure que planava una amenaça sobre els seus habitatges i botigues, sense que se'ls oferís una contrapartida certa –tangible i datada en el temps– i per això es va enverinar l'assumpte. En un barri vell és possible d'oferir permutes avantatjoses en pisos, locals o en indemnització. Quan hi ha hagut diners s'han pogut resoldre molts casos. La via d'expropiació, abans de l'incendi, s'havia dit que s'engegaria per garantir una data en el començament de les obres però només quan hi hagués una dotació pressupostària per tal d'intentar l'acord abans de la via legal. Cal veure què passarà ara. Si tot es fa raonablement i amb bescanvis satisfactoris, la voluntat d'uns ciutadans no hauria d'entorpir una obra de l'interès de molts. Com a anècdota –i per raons morals!– es pot citar que els veïns del carrer de Sant Pau, a mitjan segle passat, van acollir malament la construcció d'un teatre.

Reconstrucció. S'ha dit que la reconstrucció ha d'abordar tres aspectes:

a) millora de la seguretat perquè no es torni a repetir una catàstrofe com la que hi ha hagut;

b) reconstrucció, tan fidel com es pugui, d'una de les sales més grans i més belles del món. Les proporcions sortosament ja les marca l'estructura que ha quedat dempeus;

c) reconstruir l'instrument acústic excel·lent que era el Liceu, millorant la difusió del so –que és possible– i conservant la qualitat del so –quasi impossible de millorar–.

Per a fer la reconstrucció queda un llarg camí legal. En primer lloc, comptar

CARME PUÉRTOLAS

Pancartes dels veïns contra el Pla Liceu. La seva presència entre les flames recordava un afer que s'havia enverinat.

CARME PUÉRTOLAS

L'interior del teatre, després de l'incendi. Per reconstruir-lo queda un llarg camí legal.

amb els espais adients per a l'ampliació (vegeu **veïns**). En segon lloc, arribar a alguna fórmula d'acord amb la societat de propietaris, ja que sembla que, principalment per part del Ministeri de Cultura, no es vol invertir diners si no és un teatre de titularitat pública. En tercer lloc, instrumentar els crèdits necessaris per a poder fer la reconstrucció sense interrupció.

Quant al fet que el sòl i l'edifici hagin de ser de titularitat pública, un altre consorci, el del teatre Fortuny de Reus, va obtenir l'aprovació del consell d'estat simplement pactant un lloguer de més de setanta anys amb els seus propietaris, la societat del Círcol. Un altre edifici que ha rebut i continua rebent nombrosos cabals públics ha estat el Palau de la Música, la propietat del qual no és pública tampoc. Cal, doncs, preguntar-se per aquesta obsessió amb els propietaris del Liceu. Com que és un tema difícil de resoldre, pot ser un argument simplement dilatori per part d'alguna institució quan no –i en certes discussions m'ho ha semblat– el fantasma tronat d'una periclitada lluita de classes.

Futur. Caldria que les institucions no solament reconstruïssin el teatre, sinó que reprenguessin l'alè dels qui el van fundar, que volien fer-ne el millor teatre d'Europa. Cal recuperar, com a mínim, l'avantprojecte general i fer una ampliació com cal. Si tinguessin prou pit i fossin una mica Malraux, no mesquinejarien i repensarien tota l'illa on està ubicat el teatre. Les institucions no dubten mai a fer un túnel, uns quilòmetres d'autopista, una variant o un pont. Les misèries arriben quan es tracta de cultura. I que no temin pel rendiment social. Amb les retransmissions de televisió i amb les possibilitats que un escenari modern podria donar de popularitzar l'accés al teatre, queda justificat i resolt.

Òpera. Una cosa és un teatre i l'altra és l'òpera. Una capital com Barcelona no es pot quedar sense òpera mentre duri la reconstrucció del Liceu. Els teatres Victòria, Tívoli, Romea o el Mercat de les Flors, on s'han representat espectacles musicals prou ben fets, juntament amb altres solucions, podrien acollir algun títol.

Actualment Ciutat de Mallorca, Maó, València, Sabadell, Terrassa, Girona, Lleida, Reus, Figueres, Olesa, Mataró i Sant Cugat, tenen petites temporades d'òpera. Seria estrany que Barcelona es quedés a zero.

S'ha vist com anul·laven la temporada actual. Si es pot arribar a comprendre quant a l'òpera, no queda clar per què s'han suprimit els concerts i recitals programats. Es podien haver traslladat, potser canviant alguna data, al Palau. Sap greu perdre's la integral dels *lieder* de Strauss, el concert de Federica Von Stade o els recitals d'Olga Borodina, Siegfried Jerusalem o Hermann Prey.

Jordi Maluquer